

TUSSENTIJD 2/04

Een uitgave van **De Werkende Mens**,
historische kring voor Oss en omgeving

Jaargang 10 | Najaar 2004 | issn 1387-1498

In dit nummer:

- Week van de geschiedenis
- 40 jaar Ruwaard
- De Paria
- Regina Mundi
- Een groepje Osse jongeren
- V-1 Vliegende Bom
- Wapen Haren-Macharen
- Boekbespreking
- Breken met het verleden; Peperstraat 20

» COLOFON «

Tussentijds is het tijdschrift van stichting De Werkende Mens, de historische kring voor Oss en omgeving. Tussentijds verschijnt twee keer per jaar in een oplage van 250 exemplaren. Donateurs wordt het blad toegezonden.

Stichting De Werkende Mens wil de geschiedenis van Oss en haar bewoners in beeld brengen. Dit gebeurt door het verrichten van onderzoek, het houden van lezingen, het organiseren van excursies en andere activiteiten.

Donateur worden van De Werkende Mens? Dat biedt veel voordelen. Zo wordt u als eerste op de hoogte gesteld van activiteiten zodat u er tijdig bij kunt zijn. Het blad Tussentijds wordt u toegezonden. Met uw bijdrage zorgt u er mede voor dat De Werkende Mens kan blijven werken aan de activiteiten. Per jaar is de contributie minimaal € 10,-. Wie donateur wil worden kan dit bedrag of meer overmaken op bankrekening nummer 18.04.58.981 Rabobank Oss, ten name van stichting De Werkende Mens, Oss. Stuur u ter bevestiging ook een briefje met uw naam en adres naar st. De Werkende Mens, postbus 628, 5340 AP Oss.

Redactie
Ruud Pieters
Robert van Vlijmen
Paul Spanjaard

Gastauteurs
Hans Pennings, Oss
J.A. van Orsouw, Zug (Zwitserland)

Vormgeving
G.J. Bloemers, Oss

Druk
Kluijtmans, Oss

ISSN 1387-1498

© stichting De Werkende Mens 2004

Week van de geschiedenis

Historie trekt behoorlijk de aandacht de afgelopen maanden. Een paar voorbeelden. De verkiezing van de 'grootste Nederlander aller tijden' is een veelbesproken televisieprogramma. Van 30 oktober tot en met 7 november is 'De week van de geschiedenis' gehouden. Op 30 oktober begon deze week met de Landelijke Archiefendag. Meer dan 70 archieven in het hele land stelden de deuren open en lieten bezoekers een kijkje nemen in het geheugen van de samenleving. Het archief in Oss was geen deelnemer. Dat zal misschien te maken hebben met het gegeven dat dit archief nu met name bezig is met de integratie in de nieuwe organisatie waar de archiefvestiging in Oss sinds 1 oktober deel van uitmaakt: het Brabants Historisch Informatie Centrum. Dit is de naam van de organisatie die is ontstaan door fusie van het Streekarchief Brabant-Noordoost, Archief Langs Aa en Dommel en het Rijksarchief in Den Bosch.

In de vorige aflevering van Tussentijds hebben we bericht dat er nog volop discussie gaande is over de fusieplannen van het archief. Inmiddels is de beslissing gevallen. Ook de Osse gemeenteraad heeft op 30 augustus besloten in te stemmen met de fusie. Niet meedoen zou zeer grote financiële problemen opleveren. Dat klinkt als een hoofdzakelijk negatief besluit.

Maar er zijn ook positieve kanten aan. Door de intense discussie over het archief is er meer kijk gekomen op wat 'men' in Oss van een archief verwacht. Zo merkten verschillende raadsleden op dat de belangrijkste archiefstukken van de gemeente Oss bij voorkeur in Oss moeten blijven. Er werd ook een motie aangenomen met de opdracht aan het college om te onderzoeken hoe een 'volwaardig lokaal archief' in Oss tot stand kan komen. Dit zal een completering of vervanging kunnen zijn van het Erfgoedlokaal dat het Brabants Historisch Informatie Centrum in Oss in 2006 wil oprichten. Bij deze gebeurtenis wordt de huidige archiefvestiging in Oss opgeheven. Op 17 november houdt de gemeente er een discussieavond over. Uiterlijk voorjaar 2005 moet er een voorstel zijn waarin staat hoe dat 'volwaardig lokaal archief Oss' vorm gegeven kan worden en wat dat kost. Ondertussen kunnen we nog steeds in goede samenwerking lezingen organiseren in de archiefvestiging in Oss. Hoe dat in de toekomst gaat, in een Erfgoedlokaal en/of volwaardig lokaal archief, zullen we wel ervaren. We blijven dit proces met belangstelling volgen. We bieden in ieder geval met genoegen de tweede aflevering van Tussentijds 2004 aan.

Namens bestuur en redactie,
Paul Spanjaard

Veertig jaar Ruwaard

In de lokale media is er al uitgebreid aandacht aan besteed. Een werkgroep wil het feest in de wijk, samen met de bewoners, vieren. In oktober 2004 is het 40 jaar geleden dat de eerste bewoners in de Ruwaard zijn komen wonen. Reden om te gaan praten met Johan Juurlink als vertegenwoordiger van de eerste generatie Ruwaardbewoners, die nog steeds in de Ruwaard woont.

Ons gesprek begint over het feit dat Oss door de jaren heen gegroeid is in inwonertal maar dat het relatief lang duurde voordat de bebouwing zich uitbreidde. In 1837 telde Oss twee woonkernen: Oss en het buurtschap Schayk. Niet het dorp dat we nu kennen als Schayk maar bedoeld wordt de huidige Schadewijk.

In 1889 was het inwonertal gegroeid tot 7550 inwoners. De bevolkingsgroei was met name te danken aan de industrialisatie van de stad die veel mensen werkgelegenheid bood. In 1921 was het inwonertal van Oss gegroeid tot 11.800.

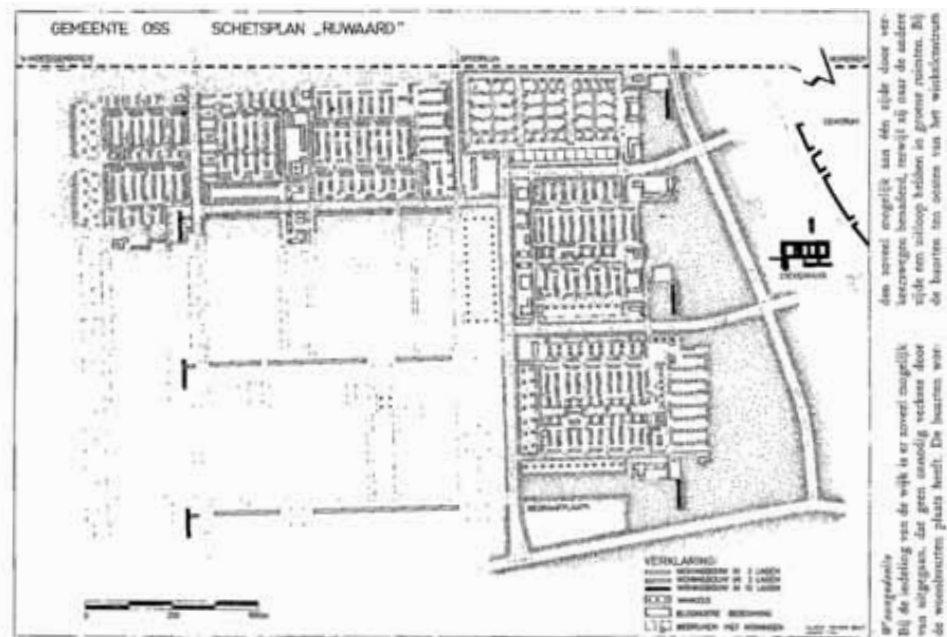
Ten zuiden van de spoorlijn lagen onder andere de gebieden Ruwert en de Witte Hoef. Gebieden waar destijds alleen boerderijen stonden. Met de aanleg van de nieuwbouwwijk werd de naam van de wijk “verbasterd” tot Ruwaard, een naam die overigens letterlijk “(land van de) landvoogd” betekent.

Direct na de Tweede Wereldoorlog telde Oss 20.000 inwoners en het was toen de bedoeling dat de stad zou uitgroeien tot een industriële kern van 35.000 inwoners. Die mensen moesten ergens gehuisvest worden en toen al ontstonden de plannen om in gebied de Ruwert een groot nieuw woongebied te realiseren voor 20.000 inwoners. Dit heeft men overigens gerealiseerd want in 1979 woonden er 17.000 mensen in de Ruwaard. Toch een heel gewaagd plan voor de relatief kleine gemeente die Oss toen was. De beroemde stedenbouwkundige prof. Ir. J.H. Froger uit Delft maakte het ontwerp voor de Ruwaard.

Het concrete bouwplan voor de Ruwaard werd geboren in de tijd van burgemeester Delen, hij was de grote stimulator van de plannen betreffende de Ruwaard. De uitvoering van een en ander vond plaats tijdens het burgemeesterschap van burgemeester Jansen.

De eerste woningen die in 1964 van de wijk Ruwaard werden gerealiseerd zijn de woningen op de hoek Thorbeckestraat – Van Schaikstraat, in plan Ruwaard-I. Daarna werden achtereenvolgens gerealiseerd Ruwaard II: het gebied rond de Scheppingskerk; Woud I, het gebied aan de andere zijde van de Heihoeksingel; de “WAVV”: het gebied Wagenaarstraat/Vivaldistraat, gevolgd door Woud-II, richting Geffense Plas. Ondertussen werd de Witte Hoef aangelegd en de omgeving van de Beethovengarde. Ook ontstond het kleine industriegebiedje tussen de spoorlijn en de Euterpelaan. Al vroeg werd een plan ontwikkeld voor een station Oss-West maar pas in 1981 is dit gerealiseerd.

Het schetsontwerp van ir. J. Froger voor de Ruwaard (1963)

Uiteraard was de aanleg van de wijk een geleidelijk proces. Oktober 1964 kwamen de eerste bewoners naar de Ruwaard maar pas in 1970 waren de laatste boeren van het gebied weggetrokken.

Bij de aanleg van de Ruwaard werd geen rekening gehouden met de bestaande situatie: het stratenpatroon en de infrastructuur waren helemaal nieuw maar daardoor wel overzichtelijk. Overigens was Oss bij lange na niet de enige stad waar een dergelijke nieuwbouwwijk werd opgezet. In de jaren '60 werden in veel steden van dit soort complete zelfstandige woonwijken aangelegd.

Ook discussies

In de winter van 1964/1965 was een boerderij aan de Bosschebaan als noodkerk ingericht. Daarna werd een ruimte gebouwd in samenspraak met de toen nieuwe Ruwaardschool die gedeeltelijk als gymzaal en gedeeltelijk als kerk werd gebruikt. Toen de Scheppingskerk was gerealiseerd, werd deze ruimte voortaan voor 100% voor sport en spel gebruikt.

Toch waren er wel momenten waarop hevige discussies konden ontstaan, zo vertelde dhr. Juurlink. Het navolgende staat hem nog levendig voor de geest: in 1966 was er nog maar een verbindingsweg tussen de Ruwaard en de "oude" bebouwing van Oss: de oude Bosschebaan.

In de Ruwaard waren naast veel Ossenaars ook veel mensen van buiten komen wonen. Het was voor de Ruwaardbewoners (toen stonden er ongeveer 300 woningen) moeilijk om van de Ruwaard in het centrum

te komen. Dit leidde tot het initiatief van een groep bewoners om het College van B & W om een verbetering in deze situatie te realiseren. Ook vroeg men om de eenvormigheid van de bebouwing te doorbreken. Men dacht zelfs aan het realiseren van een zelfstandige gemeente. Men wilde vooral betere voorzieningen (er waren nog geen winkels in de Ruwaard), een betere, veiliger verbinding met het Osse centrum en minder eenvormigheid.

Uiteindelijk werd een discussie belegd in de gymzaal van de Ruwaardschool. Ook het College van B & W stuurde een afvaardiging. KVP-wethouder Spoormans trad op als voorzitter.

Uiteindelijk is men eruit gekomen: zo is er meer variatie in de bebouwing gekomen, met name hoogbouw, de verbindingen werden verbeterd en aan de Schaepmanlaan kwam een eerste winkelvoorziening: een noodwinkel van de Spar. Tegenwoordig heeft de Ruwaard twee winkelcentra waar men voor uiteenlopende zaken terecht kan.

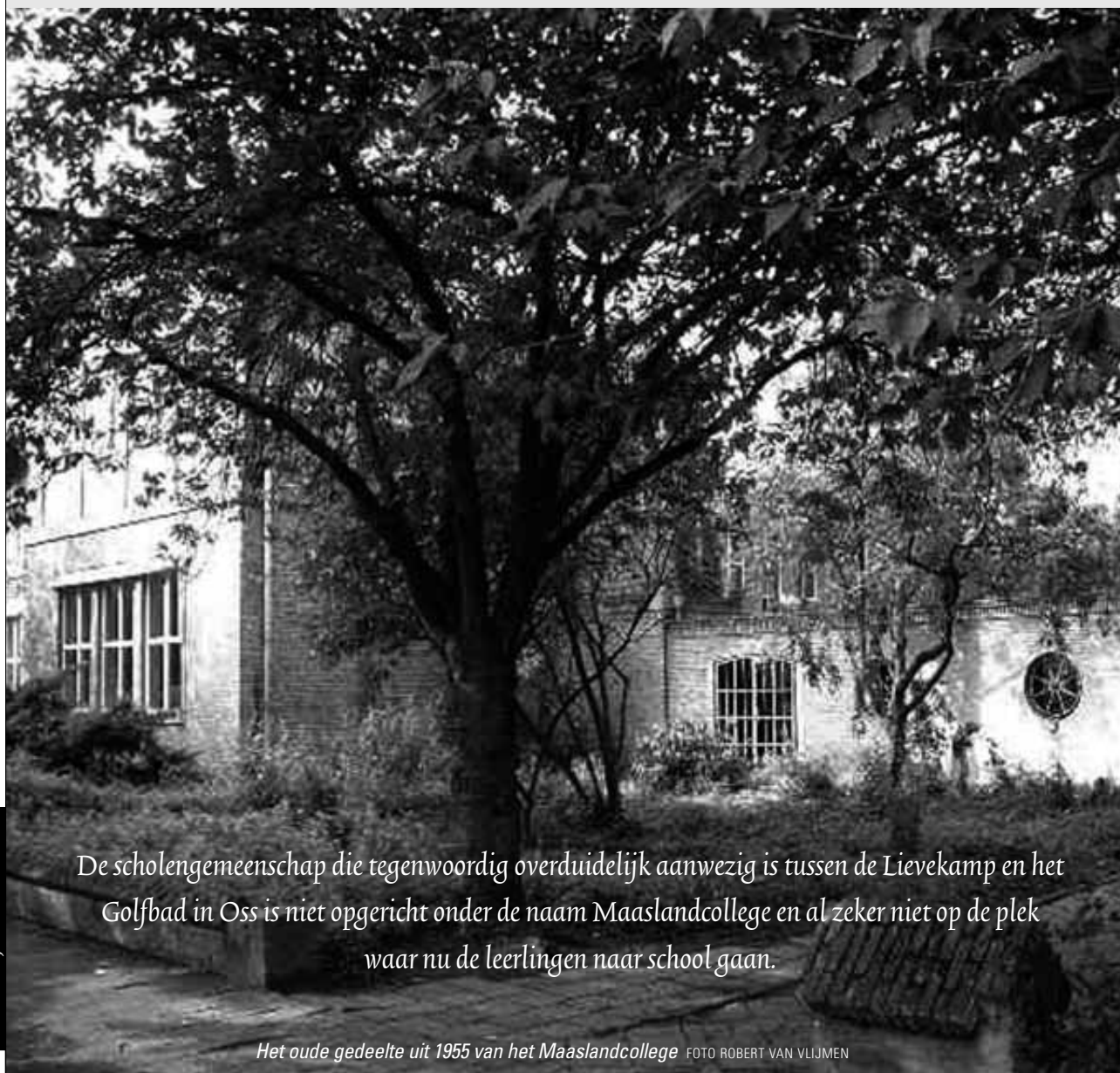
Dat de bewoners van de Ruwaard tevreden waren was voor het College belangrijk. De Ruwaard was een paradedepaardje, het inwoneraantal van Oss was verdubbeld waarmee de stad aan belang had gewonnen. RvV

*Van een kleine oase voor studerende meisjes naar een van de
bruisende middelbare scholen in Oss.*

MMS (MIDDELBARE MEISJES SCHOOL)

REGINA MUNDI

(1947-1967)

*De scholengemeenschap die tegenwoordig overduidelijk aanwezig is tussen de Lievekamp en het
Golfbad in Oss is niet opgericht onder de naam Maaslandcollege en al zeker niet op de plek
waar nu de leerlingen naar school gaan.*

Het oude gedeelte uit 1955 van het Maaslandcollege FOTO ROBERT VAN VLIJMEN

Na de Tweede Wereldoorlog bestond er in Oss geen voortgezet onderwijs voor meisjes, met uitzondering van de ULO. Voor de jongens bestond het Carmelcollege (het latere Titus Brandsmalyceum) waar zij naar de HBS en het Gymnasium konden. Wilden de meisjes ander voortgezet onderwijs volgen dan de ULO (uitgebreid lager onderwijs), dan moesten zij naar Den Bosch of Nijmegen. Wilden de meisjes uiteindelijk naar de universiteit dan moesten ze, ook na de oprichting van de MMS, toch naar Den Bosch of Nijmegen reizen omdat de MMS-opleiding geen toegang gaf tot de universiteit. Het Titus Brandsmalyceum werd pas in 1952 opengesteld voor meisjes. Dat ging overigens niet van harte. Het Dagblad voor Oss en Omstreken meldt: "Zodra echter te Oss voor meisjes gelegenheid zal zijn gymasiaal onderwijs te volgen aan het R.K. Meisjes Gymnasium of R.K. Meisjeslyceum, zal het Titus Brandsmalyceum ophouden met meisjes aan te nemen." De MMS was dan ook een heel ander type onderwijs dan het Gymnasium of de HBS.

De MMS was algemeen vormend onderwijs gericht op talen, vakken als aardrijkskunde en geschiedenis en culturele en creatieve vakken. De exacte vakken kwamen nauwelijks aan bod.

De MMS in Oss kwam er op initiatief van oud-burgemeester Delen. Een rol van betekenis hierbij speelde het intellectuele kader van Organon die het ontbreken van goed voortgezet onderwijs voor meisjes in Oss een gemis vonden.

De Congregatie van de Zusters van Liefde uit Tilburg sprongen uiteindelijk in het gat in de onderwijsmarkt. Men hoopte zo ook de oprichting van een openbare school tegen te gaan en inderdaad kwam die pas veel later. Gezegd moet worden dat de nieuwe MMS in Oss lang als een eliteschool werd gezien.

Zuster Angeline van Vught werd tegen wil en dank het eerste schoolhoofd. Voor een eerste kennismaking werd ze naar Oss gehaald terwijl ze niet eens wist waar het over ging.

Uiteindelijk begon de MMS Regina Mundi (=Koningin der Aarde, gewijd aan Maria) op 8 september 1947. Het eerste trimester werd nog les gegeven in de studiezaal van het klooster in Oss aan de Arendsvlucht met 16 leerlingen en 11 docenten.

De MMS bood een opleiding van 5 jaar en de meisjes zaten de gehele periode bij elkaar in de klas, vandaar dat er ook een hechte onderlinge band in zo'n groep ontstond.

In januari 1948 betrok de school een barak aan de Driek van Erpstraat. Dit gebouw telde maar liefs 4 klaslokalen. De 7 docenten hadden geen volledige baan bij de Osse MMS. Daarvoor was de school te klein, ze gaven dus ook les op andere scholen. Overigens was de ruimte aan de Driek van Erpstraat heel gehorig. Een van de docenten weet nog: "Als je in de ene klas een vraag stelde gaf in een andere klas iemand het antwoord."

Zuster Angeline was 5 jaar directrice. In 1952 werd ze net zo plotseling als ze begon overgeplaatst naar de meisjes-MULO Maria Immaculata in Oss. De school telde in 1952 77 leerlingen. In dit jaar haalden de eerste 5 meisjes hun diploma.

DE MMS IN OSS KWAM ER
OP INITIATIEF VAN
OUD-BURGEMEESTER DELEN.

De hoeveelheid leerlingen groeide niet zo heel snel omdat de MMS in Oss en omgeving een vrij onbekend schooltype was en tamelijk cultureel-elitair over kwam. In de omliggende dorpen werd het VGLO-onderwijs (voortgezet lager onderwijs) voor meisjes hoger aangeprezen, meisjes hoefden uiteindelijk niet door te leren. De slechte behuizing was ook geen stimulans om meisjes naar Regina Mundi te sturen.

De keet aan de Driek van Erpstraat was al snel te klein en voldeed niet aan de moderne eisen. In 1955, de school telde 138 leerlingen en 21 docenten, werd de nieuwbouw bij de spoorlijn betrokken. Op 9 september 1955 werd het gebouw door de Bossche bisschop Mutsaers ingewijd.

Nog steeds was Regina Mundi een relatief kleine school waar een ontspannen sfeer heerste maar toch wilden de meisjes geleidelijk aan meer van de wereld zien, vooral toen de jaren '60 aanbraken. De school werd echter nog lang gedomineerd door een "ouderwetse" katholieke sfeer. Dit was te merken aan de kledingvoorschriften, bijvoorbeeld de verplichting om een rok te dragen omdat er ook les werd gegeven door religieuzen. Medio jaren '50 werden deze voorschriften afgeschaft. Maar verder bleef het een degelijk-katholieke school. Zoals al aangegeven gingen de leerlingen op retraite en werd er altijd gebeden bij aanvang van de les. Er werd uitermate vaag gedaan waar het ging om sexuele voorlichting.

Een bord dat regelmatig bij het snel gegroeide Maaslandcollege staat

FOTO ROBERT VAN VLIJMEN

Werd je buiten schooltijd betrappt met een jongen, dan moest de leerlinge op het matje komen. Er liepen zelfs paters om de Osse stadsgrenzen heen te brevieren om stelletjes te betrappen.

Geleidelijk aan begonnen de school meer aantrekkingskracht te krijgen: in 1965 telde de school 445 leerlingen, opnieuw was het gebouw te klein. Men was gedwongen om noodlokalen te plaatsen, die gezamenlijk met het Titus Brandsmalyceum werden gebruikt.

1967: Regina Mundi wordt Maaslandcollege
In 1967, één jaar voor de invoering van de Mammoetwet, mocht gestart worden met een experimentele brugklas HAVO/VWO, de MMS Regina Mundi werd het Maaslandcollege. Het uitgangspunt van de Mammoetwet was de mogelijkheden binnen het onderwijs voor een grotere groep in de samenleving bereikbaar te maken. Dit vooral door de mogelijkheden van doorstroming naar hogere vormen van onderwijs. Men heeft zelfs getracht een gymnasium binnen de muren van het Maaslandcollege te krijgen maar in 1968 werd geconcludeerd dat één gymnasium voldoende was voor Oss.

Er komen meer vernieuwingen: de school wordt gemengd (revolutionair voor een school waar voorheen alleen gemengde dansavonden bestonden), er komt een nieuwe generatie, kritische, docenten en ook de ouders raken meer betrokken.

Het aantal leerlingen bleef toenemen: het gebouw van het Maaslandcollege was weer dringend aan uitbreiding toe. Uiteindelijk werd na veel geharrewar besloten dat er

een zelfstandige HAVO zou komen: de latere Vincent van Gogh-HAVO die op 1 augustus 1977 begon. De jongere docenten van het Maaslandcollege stapten over naar de Vincent van Gogh-HAVO.

Intussen veranderde ook het gezicht van Ons Middelbaar Onderwijs (OMO), het bestuur van het o.a. het Maaslandcollege. De democratisering deed zijn intrede en over heel wat zaken mocht voortaan ook het personeel meepraten. In de jaren '80 werd er een Medezeggenschapsraad geïnstalleerd waardoor ook ouders en leerlingen hun zegje konden doen.

In april 1972 werd nieuwbouw in gebruik genomen, nu heeft de school ruimte voor 950 leerlingen. In 1976 telde het Maasland het record-aantal leerlingen van 1207.

.....DE MMS IN OSS EN OMGEVING
EEN VRIJ ONBEKEND SCHOOLTYP
WAS EN TAMELIJK CULTUREEL-
ELITAIR OVER KWAM.

Ook de leerlingen kregen een eigen ruimte. Eind jaren '70 ontstond de "T-Tuin". Aanvankelijk nog een alternatief-Indiaas ingericht alterna-

tief godsdienstlokaal waar thee werd gedronken. Later werd de kelderruimte omgebouwd tot een recreatieruimte, uitsluitend toegankelijk voor leerlingen van de school met een eigen reglement.

In de jaren '80 daalde het aantal leerlingen. Er werd gestreefd naar een brede scholengemeenschap. De mogelijkheid van een fusie met MAVO De Pelgrim werd besproken. De docenten waren tegen maar omdat het aantal leerlingen op een dieptepunt kwam ging de fusie in 1990 toch door en groeide het aantal leerlingen weer. Opnieuw was uitbreiding nodig aan de Vianenstraat... Het gebouw aan de Staringstraat werd in augustus 1993

De nieuwste nieuwbouw van het Maaslandcollege van 2004

FOTO ROBERT VAN VLIJMEN

verkocht aan de VSO/LOM-school De Bongerd. Het Maaslandcollege kreeg een nieuwe aula, de oude aula werd omgebouwd tot klaslokalen. De groei van het aantal leerlingen zet zich door in een tijd van het Studiehuis en de introductie van het tweetalig VWO, een vwo waarin de leerlingen de vakken waarin dat mogelijk is in het Engels krijgen. Ongekende ontwikkelingen sinds 1947 RvV

Bronnen:

- Bullinga, M. en Offermans, P. (Red.), *Koningin van het Maasland. Regina Mundi 1947-1967. Maaslandcollege 1967-1987, Oss, 1988*

Bouwman, M., Dijk, G. van en Messink, W., *1947-1997 50 jaar Regina Mundi, Maaslandcollege, De Pelgrim, Oss, 1997*

Er zijn de afgelopen weken verschillende interessante boeken over Oss verschenen. Hier het signalement van twee nieuwe uitgaven.

Van **G.H.J. Ulijn**, de welbekende (Megense) historicus met een grote kennis van de Osse geschiedenis, is uitgekomen '**Oss van voor 1930 tot na 1980, geschiedenis van mensen**'. Het boek bestaat uit een grote serie foto's, gerangschikt naar acht thema's als bestuur, sport enzovoort. Elke foto gaat vergezeld van een uitvoerige informatieve tekst, op prettige manier verteld. Het boek is op mooi vierkant formaat uitgegeven, met een stevige harde omslag. Het boek kost € 18,50.

In '**Oss van boven bekeken, 1922-1998**' door **P. Spanjaard**, zijn 30, veelal weinig bekende, luchtfoto's van Oss geplaatst door genoemde jaren, met toelichtende tekst. Vanuit de lucht is de ontwikkeling van de stad prachtig te volgen. Op de oudere foto's doet Oss landelijk aan, maar wel met een aantal grote industrieën tot in het hart van de stad. Vooral na 1945 ontwikkelt de stad zich in een steeds hoger tempo. Grote wijken als de Ruwaard rollen als het ware over het oude agrarische landschap heen. Het boek is op groot for-

maat uitgevoerd (34 x 24 cm) waardoor ook details op de foto's goed te zien zijn. Het boek kost € 15,95.

De Paria, een Osse musical

Roerige gebeurtenissen uit de Osse historie zijn dit jaar opnieuw een bron van inspiratie geweest voor tektschrijver John van Boekel. In 2000 schreef hij de musical "Oss, ruig & rooms", als bijdrage aan de viering van het 600-jarig bestaan van de stad Oss. Daarna volgde de musical 'Louis de Bourbon' over het leven van deze kleurrijke burgemeester in de oorlogsjaren en "Crime City", een musical waarin eigen jeugdherinneringen aan Oss in de rock en roll-tijd de hoofdmoot vormden. Voor "De Paria" heeft Van Boekel inspiratie gehaald uit een zaak die de aandacht van veel historici heeft getrokken, namelijk een volksgericht in 1765 tegen de Ossenaar Jan van Es.

Volksgerichten, waarbij mensen dus het recht in eigen hand namen, kwamen in verschillende Europese landen voor en worden ook wel 'charivari' genoemd. Iemand die in de ogen van plaatsgenoten wangedrag had vertoond werd onder het maken van 'ketelmuziek' dan uit zijn huis gehaald en kon daarbij allerlei soorten straffen krijgen. Dat kon gewelddadige vormen aannemen maar ook minder hevig toegaan. Bekend in Brabant zijn straffen als het voor de ploeg spannen. Daarbij moest iemand dan met een ploeg een stuk land of weg omtrekken.

Ook Jan van Es werd in 1765 in de ploeg gespannen door de Osse burgers omdat hij zijn echtgenote herhaaldelijk mishandelde. Ook volgde een rechtszaak tegen hem in Den Bosch waar zijn twee zussen, getrouwd met de toenmalige boterboeren Van Valkenburg en Vos zich tegen hem keren. De horkerige en agressieve Jan - hij gebruikte zelfs een vuurwapen toen de Osse burgers hem op zijn huid zaten - past niet meer bij hun status van voorname echtgenoten van belangrijke zakenlieden en zij willen Jan weg hebben uit Oss. De hoogschout in Den Bosch werkt mee en verbant Jan van Es naar Zuid-Afrika. Na zeven jaar keert hij brutaalweg terug naar Oss maar door ingrijpen van zijn zussen wordt hij uitgeleverd aan ronselaars voor het Pruisische leger. Na daar oorlog gevoerd te hebben wordt hij in een gesticht in Luik in een cel opgeborgen. De musical geeft een verrassende wending aan dit dramatische leven. Historicus Tiny Romme uit Oss heeft voor zijn studie uitgebreid onderzoek gedaan naar de zaak Jan van Es en dit onderwerp aangereikt als idee voor de musical. In de periode 1 tm 14 november staat deze musical op de planken in De Lievekamp.

PS

Een groepje Osse jongeren in 1934

De heer J.A. van Orsouw is lang geleden vanuit Oss naar Zwitserland verhuisd in verband met zijn werk. Hij houdt wel contact met kennissen hier en is regelmatig terug in Oss. In een eerdere aflevering van Tussentijds heeft hij een interessant verhaal over de oorsprong van de naam van Orsouw geschreven. Dit keer een verhaal dat bij hem boven kwam bij het zien van deze foto uit 1934. Een verhaal met herinneringen aan een Oss met kleine winkeltjes en verdwenen ambachten.

De foto is gemaakt op een terrein dat het Fraterskempke werd genoemd. De heer Van Orsouw kent de fotograaf niet, ook weet hij niet meer welk elftal dit is. Wel herinnert hij zich dat alle jongens in het zangkoor van de Fraters zaten. Hij weet de namen van de meeste jongens en ook wat hun vaders deden.

Ik hoop met dit verhaal een klein deurtje open gemaakt hebben, met een kijkje op een groepje Osse jongelingen in 1934.

Jan van Orsouw

Op de achterste rij, van links naar rechts:

Rinie Steenberg. Zijn vader was postbode en de familie woonde aan de Boterstraat. Ze hadden daar een kleine sigaren- en sigarettenwinkel. Rinie is later bakker geworden en is na de oorlog, in 1945, geëmigreerd naar Amerika.

Frans Broeksteeg. Zijn vader en enkele broers werkten in de bouw. Zijn oudere broer was later hoofd van de Osse brandweer. De familie Broeksteeg woonde aan de Arendsvlucht.

Frans (?) Coolen. Dit is de enige jongen waar mij niets van bekend is. Dit is voor mijzelf vreemd want later voetbalde ik met hem in TOP-4.

Antoon Schakenraad. Zijn ouders hadden een kleine winkel in de Begijnenstraat naast het ziekenhuis. (Het eerste Sint-Annaziekenhuis stond hier van 1912-1962. Nu staat hier het ouderenzorggebouw Vita Nova/Sonnevanck, red.). Ze verkochten er sigaren en sigaretten en klompen. Vader Schakenraad was voor zijn huwelijk koster in de Grote Kerk geweest. Geruchten zeiden dat toen hij trouwde, de pastoor hem ontsloeg.

Ruud Verhallen. Zoon van smid Verhallen uit de Kerkstraat. Ik weet nog dat je bij Verhallen naar achter naar de werkplaats kon rijden, onder een boog door. Rechts van de familie Verhallen woonde destijds de familie Van Loosbroek (van de houthandel) en links was banketbakkerij Rademaker. Tiny Verreyt. Zijn jongere broer zat bij mij in de klas. Tiny's vader was politieagent. Ze woonden in de Ridderstraat.

Geheel rechts staat Albert van Lier. Zoon van bakker Van Lier. De bakkerij stond aan het einde van het

Kerkstraat, doorgang naar de smederij van Verhallen

FOTO JAN VAN ORSOUW

Heschepad, dichtbij het spoor (op de hoek met de Ridderstraat). Van Lier was destijds bekend als de 'beschuifbakker'.

Liggend vooraan links. Ad Kuipers, zijn vader werkte bij de spoorwegen en droeg af en toe een rood-gerande pet. Ze woonden aan de Litherweg.

Jan van Esch. Ook deze familie had een bakkerij aan de Molenstraat. In 1944 kwam Jan bij de Stoottroepen en ging als vrijwilliger naar Indonesië. Bij gevechten op Bali raakte hij zodanig gewond dat hij naar Nederland terug is gebracht.

Henk van Sleuwen. Zoon van de slager. Deze familie woonde aan de Torenstraat, naast de 'Fröbelschool' (tegenover de Mariaschool vermoeden we, red.).

Pierre van Grunsvan. Zijn ouders verkochten stoffen en woonden in de Verlangede Torenstraat. Ze stonden dacht ik ook op de markt met stoffen.

Rechts onder, liggend Jan van Orsouw (de schrijver, red.) Zijn vader werkte bij de Jurgens-Margarinefabriek. Later ging hij naar de vleeswarenfabriek van Hartog (UNOX). Jan emigreerde naar Zwitserland.

Lezing

Gerard Ulijn over zwemmen in Oss

Op 9 november jl. sprak Gerard Ulijn voor een belangstellend publiek over het boek "Zwemmen in Oss" over de historie van het zwemmen in Oss. Tijdens zijn lezing heeft hij ook stilgestaan bij het ontstaan van het boek. Dit was een verhaal op zichzelf.

In de zomer van 2001 ontmoette hij Frans Ruijs in de studiezaal van het Streekarchief. Enthousiast vertelde Frans over zijn plannen om een boek te schrijven over de geschiedenis van het zwemmen in Oss. Daarbij vroeg Frans aan Gerard Ulijn om er eens overheen te lezen als hij zover was.

Helaas heeft het niet zover mogen komen. Frans had enorm veel materiaal bij elkaar verzameld toen hij overleed als gevolg van een ongeluk.

Een tijdje daarna werd Gerard Ulijn door de echtgenote van Frans gevraagd om het boek te voltooien. Iets wat hij heeft gedaan, zoveel mogelijk in de sfeer van Frans.

Gerard Ulijn stelde tijdens zijn lezing dat er voor de opening van het zwembad aan de Machareneweg nauwelijks gezwommen werd door de autochtone Ossenaren. Als er Ossenaren te water raakten in de Maas, was dat veelal niet de bedoeling....In 1927 ontstond er zelf een discussie in de ingezonden brievenrubriek van de krant wie nu de drenkeling precies had gered.....

De katholieke geestelijkheid vond al het gezwem maar niks. Toch werd in de jaren '30 het zwembad aan de Machareneweg

gerealiseerd. Het bleek dat het gebied rond het Ossemeer in het bezit was van de Zusters van Liefde uit Tilburg. Die lagen dwars, ook al stond het gebied bekend als "onland", waardeloos land. Uiteindelijk werd het gebied verhuurd voor honderd gulden per jaar in 1933. De Zusters stelden wel een voorwaarde: er mocht niet gemengd gezwommen worden en men mocht geen zicht hebben op elkaar. Ook vond de Osse deken dat er vanaf de Machareneweg niet op het zwembad gekeken mocht worden. Vanuit de werkverschaffing werd er voor gezorgd dat dit niet meer kon.

De badmeester en zijn gezin hadden een woonhuis op het zwembadterrein. De badmeester was tijdens de wintermaanden overigens politieagent.....

Het huurcontract met de Zusters van Liefde eindigde in 1955. Burgemeester Delen wilde het gebied kopen om het gemengd zwemmen mogelijk te maken maar eigenlijk nog meer om het omliggende gebied de Elzenburg, dat ook van de Zusters was, te kunnen ontwikkelen als industriegebied. Het gebied werd verkocht,

gemengd zwemmen werd mogelijk....mits onder toezicht.

In 1971 werden de markante gebouwen aan de Machareneweg gesloopt omdat ze geen bestemming meer hadden. Het zwembad in de Kortfoort was in de tussentijd gerealiseerd: in 1968 het buitenbad, in 1969 het binnenbad. Het buitenbad kreeg echter steeds meer concurrentie van de ontwikkeling van de Geffense Plas. Dit leidde er toe dat uiteindelijk het buitenbad aan de Kortfoort verdween en het Golfbad verscheen, Echter de discussie over een tweede bad gaat voort..... RvV

ALS ER OSSENAREN
TE WATER RAAKTEN IN DE MAAS,
WAS DAT VEELAL
NIET DE BEDOELING.....

De V-1 'Vliegende bom'

Eind 1944 en begin 1945 joegen de V-1's de meeste angst aan onder de inwoners van Oss en omgeving. Deze vliegende bommen vuurden de Duitsers in de laatste maanden van de oorlog met duizenden af in de richting van Antwerpen en het Maasland lag in de vliegroute. 's-Nachts vlogen de V-1's met honderden over, het geluid en de vlammen van de straalmotor waren onmiskenbaar anders dan het dreunende geluid van de geallieerde bommenwerpers die terugvlogen van hun aanvallen op Duitsland.

De motoren van de V-1's haperden nogal eens, dan hield iedereen zijn hart vast en baden velen met zuster Antonia uit Oijen:

'Ach lief vrouwke, geef hem toch een douwke, niet bij ons op zolder, maar in de polder'.

De V (Vergeltungswaffen)-1 heette in werkelijkheid de FZG76 (Flak Ziel Gerat 76), en was een ontwerp van Robert Lusser, de eerste ontwerper van de Fieseler-vliegtuigfabrieken. Het was een sigaarvormig vliegend toestel met korte vleugeltjes met daarboven een soort raketmotor. Deze liep op benzine en ontwikkelde een stuwkracht van meer dan 300 kg. De lengte was ongeveer 7.5 meter, de breedte (vleugelbreedte) bedroeg 2 meter. Er kon ongeveer 830 kg springstof in de kop worden meegevoerd en met zo'n 450 liter brandstof was de reikwijdte

van de V-1 ca. 235-275 km. Lanceringen vonden in hoofdzaak plaats vanaf plaatsen in het westen van Nederland, met de doelen Antwerpen en Londen. Maar na de Operatie Market Garden werd op 15 oktober 1944 opdracht gegeven voor het bouwen van 16 echte en 8 schijnstellingen in het gebied Zwolle, Almelo, Enschede, Zutphen, Apeldoorn en Nijkerk, met als doel, onder de code-naam "Mulliger", V-1's to lanceren in de richting van Antwerpen.

Bijna twee weken later, op 21 november 1944, werd het inzetgebied in Nederland gewijzigd en moest nu komen in de driehoek Zwolle, Almelo, Enschede, Vreden (Dld.), Zutphen en Deventer met als Hoofdkwartier Enschede en lanceerrichting België. De V-1 was onbetrouwbaar. 25 Procent ervan weigerde of stortte voortijdig neer. Mogelijk dat de neergekomen V-1 in Ussen op 22 februari 1945 vanuit het eerder genoemde inzetgebied werd gelanceerd. De laatste lancering van een V-1, in de richting van Antwerpen, was op 30 maart 1945 om 05.25 uur uit het Nijreesbos bij Almelo.

In het controlegebouw van het krachtstation en tevens schuilplaats bij luchtaanvallen, op het voormalige raketcentrum Peenemunde, is nu een museum ingericht.

Buiten staat deze V-1 opgesteld, samen met stukken van raketten en vliegende bommen.

RP

Excursie Museum voor Religieuze Kunst in Uden

Op zaterdag 16 oktober zijn 16 donateurs rondgeleid door mevrouw Riet Jansen in het museum, dat sinds 1972 in de Birgittinessen-abdij Maria Refugie te Uden is gehuisvest. Op een enthousiaste wijze en met veel kennis van zaken (alles uit het hoofd) werden wij langs een zeer uitgebreide verzameling religieuze kunst rondgeleid. Veel middeleeuwse beeldhouwkunst van grote meester-beeldhouwers van het Zuiden. Ook schitterende edelsmeedkunst en niet te vergeten de collectie schilderkunst met werken van Jeroen Bosch, Pieter Coecke van Aalst en vele anderen. Ook de neo-gotiek, met al zijn pracht en praal, was rijk aanwezig en de afdeling religieuze volkscultuur was zeer indrukwekkend. Verder kwamen we nog langs het prentenkabinet, volksdevotie, verzamelingen met pelgrimvaantjes, stolpbeelden, gebedenboeken met zilverbeslag, de santjes en de bidprentjes.

Halverwege konden wij in de “oude koeienstal” – de zusters hadden vroeger een boerenbedrijf – genieten van de koffie met cake. De cake had de vorm van een wit mutsje met kruis, naar het voorbeeld van de hoofdbedekking die de Zusters Birgittinessen dragen.

Beneden in een zaal was de spraakmakende tijdelijke fototentoonstelling “De Hemelbestorming van Katholieken en Moslims” te zien, met prachtige foto’s van moskeeën die hier in Nederland gebouwd zijn. Opmerkelijk is dat het aangezicht van vele dorpen en steden van oudsher bepaald werden door kerktorens, maar dat nu ook de minaretten van moskeeën het beeld bepalen. Op de foto’s was goed te zien dat deze minaretten, in

combinatie met andere omliggende bebouwing en met groen een boeiend beeld opleveren. Na afloop van de rondleiding was er nog gelegenheid om rond in de kruidentuin van de Zusters te lopen waar vele geneeskrachtige kruiden groeien. Het was al bij al een zeer interessant museum met een enorme collectie, de moeite waard om nog eens heen te gaan en nog eens rustig naar alle objecten te kijken.

Een stukje historie van het museumcomplex. Het museum is gevestigd in een deel van het alleroudste nog bestaande klooster van de in de veertiende eeuw gestichte Orde van de Allerheiligste Zaligmaker, ook wel de Orde van de Birgittinessen genoemd, naar de heilige Birgitta van Zweden, de grondlegster. Het klooster heeft een kapel uit 1720 en een eveneens 18e eeuwse altaar.

Birgitta van Zweden (geb. Finstad bij Uppsala ca. 1302, overleden Rome 23 juli 1373) trad op 13- of 14-jarige leeftijd in het huwelijk met de edelman Ulf Gudmarsson. Zij kregen acht kinderen, onder wie de latere heilige Catharina van Zweden. Het echtpaar was zeer vroom en na een pelgrimstocht naar Santiago de Compostela (1341) trok haar man zich terug in het eerste cisterciënzer klooster in Zweden te Alvastra, waar hij in 1344 overleed. Daarna trok Birgitta zich te Alvastra terug. Zij werd de eerste overste van het Birgittinessenklooster te Vadstena. Religieuze ervaringen brachten haar ertoe een aan de behoeften van haar tijd aangepaste levensvorm te ontwerpen voor mannen en vrouwen, die zij in dubbelkloosters wilde samenbrengen. Het eerste klooster naar Birgitta’s geest werd in 1346

OOK DE NEO-GOTIEK,
MET AL ZIJN PRACHT EN PRAAL,
WAS RIJK AANWEZIG

gesticht te Vadstena. Om de bezwaren van de Romeinse curie het hoofd te kunnen bieden, reisde Birgitta in 1349 naar Rome. Pas in 1370 verkreeg zij van paus Urbanus V de bevestiging van haar regel, die aan de kerkelijke gebruiken en de regel van Augustinus werd aangepast. Birgitta bleef haar laatste levensjaren in Italië, ondernam in 1372-1373 nog een pelgrimstocht naar het Heilige

Land en ijverde voor de definitieve terugkeer van de paus uit Avignon naar Rome. Haar lichaam werd in 1374 naar Vadstena teruggebracht. In 1391 werd Birgitta heilig verklaard. Feestdag: 9 oktober, in Zweden 7 oktober. RP

Een prachtig boek over het Vorstengraf rijker, een illusie armer

De archeologen Harry Fokkens en Richard Jansen van de Universiteit Leiden zijn allebei al vele jaren leiders van opgravingen in Oss en omgeving. Toen zich in 1997 de gelegenheid voordeed om onderzoek op het terrein Vorstengrafdonk te doen, haakten ze daar graag op in. Het woonwagenkamp zou gaan plaats maken voor een uitgestrekt bedrijventerrein. Dat was dé gelegenheid om op zoek te gaan naar het fameuze Vorstengraf.

Over deze speurtocht naar het Vorstengraf van Oss en het omringende prehistorische grafveld hebben beide archeologen een zeer informatief boek geschreven, spannend bovendien. Het is in de boekhandel verkrijgbaar voor € 17,95.

Het Vorstengraf en zijn beroemde inhoud van bronzen wijnvat en vooral het kromgebogen, met goud versierde zwaard (naast nog vele andere voorwerpen) is een van de bekendste archeologische vondsten van Nederland. De voorwerpen lagen begraven in een grafheuvel die met zijn doorsnede

van ongeveer 52 meter de grootste is die ooit in Nederland is aangetroffen. Ze kwamen bij de aanleg van het woonwagenkamp op de Osse hei op 13 februari 1933 tevoorschijn. De vondsten zijn naar het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden gebracht. En daar zijn ze gebleven, als topstukken van de afdeling Nederlandse prehistorie. Het zwaard had de naam het oudste ijzeren voorwerp van Nederland te zijn, een voorwerp waarmee het begin van de IJzertijd (ca. 700 vChr.) voor deze streek gemarkeerd kon worden. Het archeologisch onderzoek in de jaren dertig op het Vorstengraf was tamelijk beperkt. Toen eenmaal het woonwagenkamp zich over de grafheuvel en het omringende gebied uitbreidde, raakte de kennis over de exacte ligging verloren. Toen dan ook in 1997 opnieuw de kans kwam om opgravingen te doen was dat dan ook een van de vele onderzoeksvragen die de archeologen zichzelf stelden. Verder waren ze zeer benieuwd of de heuvel werkelijk zo groot was als de Leidse archeoloog Holwerda in de jaren dertig had geconstateerd, Zijn waarnemingen waren niet altijd even betrouwbaar. Natuurlijk hoopten de archeologen bij het onderzoek ook te kunnen vaststellen of er meer grafmonumenten in dit terrein gelegen waren en of er een nederzetting in de buurt lag. Ook een relatie naar het nabijgelegen grafveld van Zevenbergen was mogelijk. En zo waren er nog vele andere vragen waarop in het boek een antwoord op wordt gegeven, of als een antwoord niet eenduidig is te geven, dan bieden de schrijvers een interessante denkrichting ter verheldering aan. Het aardige van het boek over het Vorstengraf is dat de archeologen Fokkens

en Jansen er geen saai wetenschappelijk verslag van hebben gemaakt. Zo is hun speurtocht naar de werkelijke ligging van het Vorstengraf bijna een detective-achtig deel in het boek. Ook de oude volksverhalen over heksen, katten en kabouters die vaak aan rond prehistorische grafvelden rondgingen komen aan bod. Ook het Vorstengrafgebied kende dit soort verhalen. Het bekendst is wel die van de kabouter Hans Joppen die eenzame reizigers over de hei vergezelde tot hij bij zijn heuvel was, waarschijnlijk de Vorstengrafheuvel die door zijn maat het meest opvallend was op de Osse hei. Prachtig is ook het hoofdstuk over de strijd tussen verschillende professoren-archeologen in de jaren dertig naar aanleiding van de vondst van het Vorstengraf. Ze gaven er elkaar op wetenschappelijke manier flink van langs over al dan niet slordige waarnemingen en ongeloofwaardige denkbeelden. Het hele boek leest door de vlotte schrijfstijl lekker weg en verstrekt de lezer een schat aan informatie. Zo komt de wereld van de IJzertijd-bewoners van Oss er in vele facetten helder naar voren. Het verschijnsel van de 'vorstengraven', het landschap, handelsrelaties, de voorouderverering en de 'vorst' zelf plaatsen de vondsten van Oss in een groter perspectief. Uitstekend kaartmateriaal, vele tekeningen en kleuren- en zwartwitfoto's maken het een goed verzorgd boek. Alleen jammer dat het voortgezette onderzoek van de archeologen Oss een illusie moet ontnemen: in Neerharen-Reken is een ouder zwaard dan het Osse gevonden, het zwaard uit het Vorstengraf is nu gedateerd op de middenijzertijd (ca. 600 vChr.) en markeert niet langer het begin van de IJzertijd. PS

Haren en Macharen

De voormalige gemeenten Haren en Macharen zijn op eigen verzoek bij Koninklijk Besluit van 25 september 1820 per 1 januari 1821 gevoegd bij de toenmalige gemeente Megen.

Haren, Macharen en Teeffelen vormden een hoge heerlijkheid 1) met schepbank in het Land van Megen. Het gericht van haren wordt al in 1331 genoemd. In 1355 is sprake van een rechter en twee gerechtslieden van het Land van Megen. Deze zullen identiek zijn geweest aan de gezworenen, die in de dorpen ook een gedeelte van het werk van schepenen verrichtten, totdat op 28 april 1496 door de graaf van Megen – Adriaan de Brimeu (1489-1524) – een schepbank voor de dorpen van het Land van Megen werd ingericht. Daarbij werd toen als zegel voorgeschreven: het beeld van Sint-Servaas met voor zich een schild met het wapen van Megen en met het omschrift sigillum scabinorum Haren, Macharen & Teephelen.

Bij Keizerlijk Besluit van 14 mei 1810 werden Haren en Macharen samengevoegd tot één gemeente, Teeffelen werd toen toegevoegd aan Oijen.

Naar aanleiding van een oproep in 1815 om bij de regering de wapens in te zenden, stuurde de burgemeester een afdruk van het zegel in, maar deelde niets mee over de oorsprong.

Het wapen van Haren en Macharen komt overeen met het schependomszegel van Haren c.a.: coupé, het eerste van lazuur en het tweede van goud. Het schild rustende tegen St. Petrus van goud (koninklijk diploma 16 juli 1817). De kleuren waren echter foutief (rijkskleuren lazuur=blauw en goud) en voor St. Petrus had men St. Servaas moeten nemen. Hetzelfde wapen werd in 1817 verleend aan de gemeente Megen, met daaraan toegevoegd een barensteel 2).

De Nationale Commissie voor Wapens en Vlaggen stelde in haar rapport van 1992 voor in het dorpswapen de historische kleuren van het wapen van het Land van Megen te herstellen. Op het veld van goud kon in rood de sleutel van St. Servaas als attribuut geplaatst worden. Eventueel kon aan het wapen als schildhouder een beeld van de heilige Servaas, van natuurlijke kleur, worden toegevoegd: in goud een schuinstaande sleutel van keel, een schildhoofd van keel.

Alhoewel de NCWV in haar rapport slechts één dorpswapen voor Haren en Macharen voorstelde, werd uiteindelijk door de gemeentelijke commissie 'wapen en vlag' toch gekozen voor aparte dorpswapens. De dorpswapens van Haren en Macharen hebben het wapen van Megen als basis, waarop bij Haren een zwaard (Sint-Lambertus) en bij Macharen een sleutel (Sint-Petrus) is geplaatst. De gemeenteraad van Oss bekrachtigde op 28 januari 1994 deze voorstellen.

De heraldische omschrijving van Haren luidt: in goud een schuingeplaatst omgekeerd zwaard van azuur met gevest van zilver; eens schildhoofd van keel.

Van Macharen: in goud een schuingeplaatst omgekeerde en omgewende sleutel van azuur, een schildhoofd van keel.

1). In hoge heerlijkheden bezat de heer het recht om doodvonissen uit te spreken. In de praktijk lag die taak bij de lokale schepbank.

2). Barensteel of toernooikraag: een korte dwarsstreep met drie of meer hangers= kenteken om het wapen van jongere zonen of takken van het hoofd van de familie of van de hoofdstam te onderscheiden.

RP

Bron: Rapportage gemeentewapens Oss 2002, door J. Melssen, archivaris/heraldicus.

Breken met het verleden

De geschiedenis van herberg en brouwerij 'Het Meuleke' of 'De Meule' Peperstraat 20 Oss

In Tussentijds 2003-2 heeft Hans Pennings van de Archeologische Werkgroep Oss, de historie beschreven van pand Peperstraat 12. Dit pand, bekend als het Huis met de Vier Vensters, had nooit speciale aandacht weten te trekken. Het leek ook niet bijzonder oud en had geen beschermde status als monument. Toen er een sloopvergunning voor werd gevraagd kwam er op grond van aanvullend onderzoek naar voren dat het pand interessanter was dan gedacht. De kap was herbouwd kort na de stadsbrand van 1751. In de zijmuren en vermoedelijk ook in de fundering bleken bouwdelen uit de 17e eeuw aanwezig. Op grond van deze nieuwe constatering had het pand wellicht wel tot monument verklaard kunnen worden. Dit is nu juridisch niet meer mogelijk daar de huidige eigenaar het pand zonder deze status had gekocht en daarom ook gerechtigd is er een sloop- en nieuwbouwplan voor te maken. Financieel is het voor de gemeente niet haalbaar dit pand te verwerven, te herstellen en een nieuwe bestemming te geven. De projectontwikkelaar zal dus zijn sloop- en bouwplannen kunnen uitvoeren. In dezelfde Peperstraat, iets dichterbij de kerk, staat het pand nummer 20. Ook dit is verworven voor sloop- en nieuwbouw. Hans Pennings heeft weten te achterhalen dat het hele blok Peperstraat 12 tot en met 20 ooit een geheel vormde en in de loop van de eeuwen is opgedeeld in meerdere panden. Nu de historie van Peperstraat 20 zoals deze zich uit archiefbronnen laat kennen.

Hans Pennings

Algemeen

Het pand Peperstraat 20 is een afsplitsing van een groter pand dat oorspronkelijk de percelen Peperstraat 20 en 18 omvatte. Waarschijnlijk is het pand aan het einde van de 17e eeuw in twee huizen gesplitst. In 1664 staat het bekend als 'Het Meuleke' of 'De Meule'.

Bewoningsgeschiedenis

De Meulen (16e eeuw)

Het pand 'De Meulen', gelegen aan de Peperstraat, is van oudsher een van de meest bekende herbergen van Oss. De Peperstraat vormde de directe verbinding tussen de kerk en de Heuvel en genoot bekendheid om zijn herbergen en logementen. Al in de zestiende eeuw vinden we in de Peperstraat diverse herbergen als 'De Meulen' en op de noordwestelijke hoek van de Peperstraat en de Koornstraat het pand dat later bekend staat als 'De Engel'.¹

De eerste vermelding van 'De Meulen' treffen we aan in een Brusselse akte van remissie uit het jaar 1559. In juni van dat jaar verzoekt Aert Delissen jongeman ('jonckgeselle') van beroep wasperser en handwerker, wonende binnen de vrijheid van Oss ontslag van rechtsvervolging voor een voorval in 1556. In dat jaar was hij deken van het Sint Catharina- en Barbara-altaar in de kerk van Oss en was door zijn mededeken uitgenodigd om naar de herberg genaamd 'de Muelen' ('eene herberge genoempt de Muelen gestaen binnen der voirschreven vrijheijt ende vesten van Os') te komen om te komen

afrekenen met de herbergier ('den weert') betreffende het verteer van de dekens en de guldebroeders ('guldebroeders'). Toen ze daar enige tijd gezeten en gedronken hadden kwam Heer Peter Roelofs, priester, binnen en heeft met hen zitten drinken tot 's avonds toe, tot men 'die keersen ontstack' (d.w.z. tot het donker werd). De priester raakte kennelijk aardig beschonken en begon zonder enige aanleiding 'uuyt groote dronckenscap' op Aert te schelden en te schimpen met de woorden 'cloer bottaert ende beeste'. Aert echter bleef rustig. De priester nam daarop een tang in de hand en sloeg Aert daarmee twee of drie keer op zijn lichaam en hoofd tot bloedens toe. Aert die vreesde voor zijn leven trok daarop een 'passhouwer' (=passer) en stak de priester daarmee in zijn linkerzijde, waardoor Heer Peter diezelfde nacht nog kwam te overlijden. Heer Peter had voor zijn overlijden nog verklaard dat hij Aert vergiffenis schonk. Het verzoek van Aert om hem te ontslaan van rechtsvervolging wordt ingewilligd.² Uit de aartsdiakenale registers, de pouillé's van het aartdiakenaat Kempenland, die berusten in het archief van het Bisdom Luik, blijkt dat Heer Peter Roelofs in 1556 de dienstdoende priester was aan het Heilig Kruisaltaar in de kerk van Oss, namens de niet-residerende rector Heer Anthonis Claessen Spierinck.³

Familie Strick (-1662)

In het begin van de zeventiende eeuw is Michiel Janssen Strick eigenaar van het huis aan de Peperstraat. Michiel, een zoon van Jan Hendriks Strick de Oude en Kathelijn Rombouts de Brouwer, is herbergier en brouwer van beroep en trouwt tweemaal. Uit zijn eerste huwelijk met Beliken Lenaert Franssen krijgt hij 6 kinderen: Lenert, Jan, Stoffel, Wouter, Gijsbert en Frans. Ook zijn tweede huwelijk met Lijsken Gerits Penninx blijft niet kinderloos.⁴

Op 18 november 1625 delen de kinderen uit zijn eerste huwelijk (Jan, Stoffel, Wouter en Gijsbert) de onroerende goederen nagelaten door hun ouders.⁵ Wouter Michiels Strick erft bij die gelegenheid het ouderlijke huis in de Peperstraat. Het huis is gelegen naast het 'nieuwe huis', dat eigendom is van de nakinderen van Michiel Strick, uit diens tweede huwelijk met Lijsken Penninx. Het huis van Wouter wordt omschreven als: 'huijs ende hoff metten wech tussen tvoirschreven huijs ende het nieuhuijs de naekinderen toebehoirende tot Jan Aertss van Lith erve met het braugetauwe ende tgene daertoe behoirt gelegen in de prochie van Oss binnen de Veste ter plaetse genaemd inde Peperstraet.' De belendingen van het huis zijn: aan de ene zijde het erf van Laureijns Ackermans, aan de andere zijde het voirschreven nieuhuijs vande naekijnderen, het ene einde de voirschreven Peperstraet en aan het andere einde het erf van Jan Aertss van Lith. Wouter erft eveneens de schuur met de hof tegenover het huis staande tussen het erf van Delis Henricx de Goije aan de ene zijde, het erf van Jan Aerts de Becker aan de andere zijde, de voirschreven Peperstraet aan het ene einde en een 'straetken daer teijnden' aan het andere einde. Het huis is belast met 35 stuivers aan Jan Melis tot Heesch. De schuur en de hof zijn belast met 2 ? vat rogge aan de Heilige Geest te Oss en 1 pond payments aan de Baselaars te 's-Hertogenbosch. Jan Strick erft van zijn ouders een hof land buiten de Boschpoort (Bosschporte) en 4 vaadzaad land in 't Loovelt te Oss. Stoffel Strick erft een hof land genaamd Aude

Janshoff in Berghem, een kamp van 8 vaadzaad land op den Vaelendonk aldaar en 3 vaadzaad land opten Berchensen wech te Oss. Gijsbert erf een kamp land in 't Loovelt te Oss en 2 stukken 'legland' aldaar.

Naast het huis van Wouter Michiel Strick staat op de hoek van de Peperstraat en de Koorstraat het huis van Laureijns Henrick Ackermans. Op 2 mei 1631 verkoopt deze een jaarlijkse erfcijs van 10 carolusgulden uit zijn huis aan Heer en Meester Mathias Septius, pastoor van Oss en Berghem. Het huis wordt omschreven als: huis, hof, erve en gront mette timmeringe daerop staende binnen de veste inde Peperstraet aende kercke tussen de selve Peperstraet aan de ene zijde, de erfgenamen van Mr. Seberts van Berchen aan de andere zijde, de gemeijn straet tussen den kerckhoff muer loopende (=Koorstraat) en het erf van Wouter Michiel Strick aan het andere einde. Het huis is belast met een cijns aan de Heilige Geest in 's-Hertogenbosch.⁶ Het huis van Laureijns Ackermans heet 'De vergulde kroon' en wordt op 2 mei 1624 door Thomas Lucas(sen) voor schepenen van Oss verkocht aan Mr. Hendrik Hendriks van Leeuwarden, chirurgijn. Het huis wordt omschreven als: 'huis en hof heylants inde prochie van Oss binnen de veste ter plaetse genaempt inde Peperstraet opten hoeck tegens de kerck' en wordt belend door het erf van Michiel Janss Strick aan de ene zijde, de gemeijn straet neffens den kerckhoff aan de andere zijde, de voirschreven Peperstraet aan het ene einde en het erf van de erfgenamen Mr. Seberts van Berchen aan het andere einde. Het huis is belast met een gewincijns van 2 'cappuijnen' (=kapoenen) aan de Heilige Geest in Den Bosch en 11 stuivers jaarlijks aan de Heilige Geest in Den Bosch en 2 ponden pajments aan Jan van Vlierden.⁷ Op 25 maart 1625 verkopen Alitken, dochter van Goijaert van Leeuwarden, huisvrouw van Mr. Hendrik Hendriks van Leeuwarden, en Peeter Janssoen Leijten, die gemachtigd is door Mr. Hendrik, het huis en hofke aan Deliana, dochter van Henricx Aelberts, weduwe van Emont Peeters van Susteren. Mr. Hendrik van Leeuwarden is op dat moment chirurgijn onder hopman Soutelandt, die garnizoen houdt binnen de stad Gelre (=Geldern) en heeft op 10 maart 1625 voor schepenen van Gelre Peeter Janssoen Leijten procuratie verleend. Het huis dat Mr. Hendrik op 2 mei 1624 voor schepenen van Oss van Thomas Lucassen heeft gekocht wordt omschreven als: 'een huijs ende hoffken lants malcanderen aenliggende, met zijnen gronden ende toebehoirtten, zoo groot ende cleijn tzelve gelegen is inde parochie van Oss binnen de veste, ter plaetschen genaempt inde Peperstraet op den hoeck tegens die kercke, tusschen erfvenisse Michiel Janssen Strick ex uno, ende tusschen de gemeijn straet neffens den kerckhoff lopende ex alio, streckende vande voirschreven Peperstraet tot op erfvenisse der erfgenaemen Mr. Zeberts van Berchen. Het huis is belast met een gewincijns van 2 'cappuijnen' en 11 stuivers jaarlijks aan de Heilige Geest binnen de stad Den Bosch en een erfcijs van 2 ponden Bosch pajments aan Jan van Vlierden.⁸ Op 18 april 1625 verkoopt Deliana, dochter van Henricx Aelberts, weduwe van Emont Peeters van Susteren, het genoemde huis aan Laureijns Ackermans, zoon van Henricx Ackermans, voor een bedrag van 185 gulden, te voldoen in 1626 en een bedrag van 196 gulden te voldoen in 1627. Beide bedragen worden op tijd voldaan.⁹ Wouter Michiels Strick is gehuwd met Hendersken Dierck Herman

Simons en heeft vijf kinderen: Willem, Beelken, Lijsken, Michiel (gedoopt RK Oss 29-10-1628) en Derrisken (gedoopt RK Oss 19-06-1631). Op 26 juli 1636 verkoopt Wouter zoon van wijlen Michiels Janssen Strick, wonende te Oss, voor zich en als wettig man en momber (=voogd) van Henricxken dochter van wijlen Dierck Herman Simonssen voor schepenen van 's-Hertogenbosch een jaarlijkse erfcijs van 18 carolusgulden en 15 stuivers, te vergelden op St. Jacobsdag aan Jan Scholt ten behoeve van Jan Maessen 'ruijterman onder de compagnie courassiers van Sr. Capiteijn Martijn alhier binnen deser stadt (=s-Hertogenbosch) garnisoen houdende'. Het huis van Wouter Strick in de Peperstraat wordt al onderpand gesteld: 'huijs, erve, hoff ende der brouwerije metten toebehoorten daerinnen staende gelegen binnen de vrijheijt ende parochie van Os in de Peperstraet aldaer', tussen Laureijns Ackermans aan de ene zijde, Stoffel Strick Michiels 'broeder des voorschreven vercoopers' aan de andere zijde, 'de gemeijn straet genoempt de Peperstraet' aan het ene einde en Jan Aertssen van Lith aan het andere einde. Wouter stelt ook de helft van een hof teulland, groot circa 5 vaadzaad, gelegen 'opt Amsteleijnde' 'inde plaatsse genoempt Catwijck' tot onderpand van de cijns. Het huis en de brouwerij van Wouter zijn belast met een jaarlijkse erfcijs van 35 stuivers aan Jan Melis in Heesch en een jaarlijkse loscijns van 10 gulden aan een weduwe achter de Tolbrug in 's-Hertogenbosch. Op 3 mei 1640 verklaart Jan Maessen dat Wouter Michiels Strick de cijns van 18 gulden en 15 stuivers heeft gelost.¹⁰

Het huis van de erfgenamen van Wouter Strick wordt op 30 maart 1662 verkocht aan Ariaen Ackermans. Het gaat om Willem Strick, mede namens zijn zuster Beelken Strick, Lijsken Strick en Derrisken Strick, kinderen van Wouter Michiel Strick en Hendrisken. Het huis wordt omschreven als 'huijs ende hoff binnen deser vrijheijts van Osch veste inde Peperstaet. Het huis is gelegen tussen het erf van Aerien Ackermans aan de ene zijde en het erf van Cornelis Gijsbers van Heumen aan de andere zijde, het erf van Monsieur Gijsbert Boonaerts aan het ene einde en de gemeene straet (=Peperstraat) aan het andere einde. Het huis is belast met 35 stuivers jaarlijks te betalen aan de erfgenamen van Jan Peter Schoenmaeckers en een rente van 10 gulden jaarlijks aan de erfgenamen van Geertruijt van der Wyell te 's-Hertogenbosch.¹¹ Michiel Gijsberts Strick vernadert het huis op 9 juni 1662.

Familie Ackermans (1662-1685), Van Beugen (1685-1686), Van Heumen en Van Moleven (1686-)

Twee jaar later blijkt Adriaen Ackermans toch eigenaar te zijn geworden van het huis, genaamd 'Het Meuleke'. Op 16 augustus 1664 verkoopt Adriaen Ackerman aan Dominus (=Heer) Hendricus Herberts, Doctor in de rechten, regent van de arme zinnelozen van de stad 's-Hertogenbosch, voor schepenen van 's-Hertogenbosch een jaarlijkse erfcijs van 20 carolusgulden, te voldoen jaarlijks op 16 augustus, uit zijn twee huizen in de Peperstraat. De huizen worden omschreven als: 'twee huijsingen nevens den anderen gestaen tot Osch d'ene genaempt de vergulde croon ende het andere het meuleke, nevens de huijsinge genaempt de drie crone toecomende Cornelis Gijsberts ex uno, ende de gemeijne straet ex alio, strecken-

de beijde vande gemeijne straete tot achter op erve Gijsbert Bonaerts.' Het huis 'de meule' of 'het meuleke' is belast met een cijns van 10 gulden aan Fredrick Donck. Het huis 'de vergulde croon' is belast met een cijns van 15 gulden jaarlijks aan Adriaentje Minne en een cijns van 31 halve stuivers (=15 ? stuivers) aan de Heilige Geest (in Den Bosch).¹²

Adriaen Ackermans trouwt met Aeltjen (Aelken) Janssen van Moleven. Aeltjen overlijdt in Oss op 1 augustus 1667, Adriaen op 15 april 1670. Op dat moment zijn twee van hun kinderen al meerderjarig: Jan, hun zoon, en Anneken, hun dochter, gehuwd met Reijn Reijnders van Heumen. Derrick Ackermans, schoolmeester in Berghem en Reijnder Janssen van Moleven, wonende te Oss, worden op 25 april 1670 aangesteld als voogden over de minderjarige kinderen van Adriaen en Aeltjen.¹³ Een van de minderjarige kinderen is Wouterken Ackermans die op 29 april 1673 voor schepenen van Oss in ondertrouw gaat met Abraham Sebers (alias Sibbens), jongeman, afkomstig van 'ter Schell int Quartier van Antwerpen'. Op 19 mei 1673 treden zij in het huwelijk.¹⁴ Op 13 juli 1675 worden de voogden van de minderjarige kinderen, Derrick Ackerman, schoolmeester in Berghem, en Willem Reijnders van hun eed ontslagen door Jan Ackerman, broer van de minderjarige kinderen, en Abraham Sebers, hun zwager.¹⁵

De schuldenlast op de nalatenschap van Adriaen Ackermans is kennelijk flink opgelopen want in 1685 worden de twee huizen van Adriaen (De Vergulde Croon en De Meulen) door schepenen van 's-Hertogenbosch verbeurd verklaard en op 3 oktober 1685 verkocht aan Symon van Stockum ten behoeve van Juffrouw Elisabeth van Beugen weduwe van Mr. Lambertus Suijskens en de erfgenamen van Sr. Jasper van Beugen. Juffrouw Elisabeth verkoopt het huis De Vergulde Croon mede namens de erfgenamen van Jasper van Beugen op 16 december 1686 voor schepenen van 's-Hertogenbosch voor 351 gulden aan Symon van Stockum ten behoeve van Juffrouw Antonetta Colen. Het wordt omschreven als 'eene huijsinge, cleijn seijdelhuijske en verdere appendentien en dependentien welk Adriaen Ackermans in voortijden heeft vercregen voor alee de huijsingen Den Molen daer is bijgecoft tot Osch inde Peperstraet.' Het huis is belast met 31 ? stuivers gewincijns 'int boek van St. Wilbert'.¹⁶ Het huis wordt vervolgens op 13 januari 1688 voor schepenen van 's-Hertogenbosch verkocht aan Claes Claessen Metselaer voor een bedrag van 422 gulden. In de akte wordt het omschreven als een 'huijsinghe cleijn seijdelhuijske en verdere ap- en dependentien te Osch'. Het huis is belast met een cijns van 31 ? stuivers 'in't boeck van St. Wilbert'. Op dezelfde dag vernadert Heer en Mr. Victor van Beugen het huis echter.¹⁷ Op 17 december 1686 verkoopt Juffrouw Elisabeth het naastgelegen huis 'Den Meulen' na publieke verkoop, waarbij eerst op 15 december 1686 Symon van Stockum de meestbiedende was, aan Cornelis Gijsberts van Heumen en Willem Reijnders van Moeleven. Het huis wordt omschreven als 'eene huijsinge genaamd Den Meulen tot Osch inde Peperstraet mette verdere appendentien en dependentien van dien soo ende gelijk van outs is geweest en bij Adriaen Ackermans ofte sijne voorouders is vercregen'. Het huis is belast met een cijns van 35 stuivers jaarlijks aan Dirck Jansse van Heumen.¹⁸

Peperstraat 18:

Familie Sibbens (1697-1811), Van Schaijk (1811-1861), Welten (1861-1903), Verhoeven (1903-)

Het huis is later gesplitst in twee huizen. In 1697 blijkt het oostelijk deel (Peperstraat 18) eigendom te zijn van Abraham Sibbens.¹⁹ Abraham en zijn vrouw Wouterken hebben vijf kinderen: Adrianus (gedoopt RK Oss 16-08-1674), Joanna (gedoopt RK Oss 05-03-1677), Mathias (gedoopt RK Oss 19-04-1679), Aldegunda (gedoopt RK Oss 21-11-1681) en Joannes (gedoopt RK Oss 06-12-1687). Abraham overlijdt in 1729 en wordt op 3 oktober 1729 begraven. Zijn zonen Adriaen en Jan zijn inmiddels getrouwd en hebben kinderen. Adriaen woont met zijn gezin bij zijn vader. Hij is eerst gehuwd met Maria Lemmens Wagemackers, bij wie hij drie kinderen heeft: Joanna (gedoopt RK Oss 03-08-1700), Joannes (gedoopt RK Oss 24-02-1702) en Catharina (gedoopt RK Oss 24-12-1708). Op 9 augustus 1721 treedt Adriaen als weduwnaar voor schepenen van Oss in ondertrouw met Maria Hendrix. Ze trouwen op 24 augustus 1721. Op 23 augustus 1721 laat Adriaen voor schepenen van Oss ten behoeve van zijn voorkinderen een inventaris opmaken van al zijn roerende en onroerende goederen. Genoemd wordt ondermeer zijn 'huijs en hoff met aengelach van dien gelegen inde Peperstraet de eene zijde zijn vaeder dander zijde de gemeene straet.' De inventaris van de boedel in het huis is zeer interessant.²⁰ Op 3 februari 1733 maken Adriaen Abraham Sibbens en zijn huisvrouw Maria Henderik Heijmerix hun testament op voor schepenen van Oss. Maria ligt ziek te bed. Ze benoemt haar man tot universeel erfgenaam.²¹ De broer van Adriaen, Jan Abrahams Sibbens (Sebens) is op 27 oktober 1715 voor de Nederduits Gereformeerde Gemeente te Oss in het huwelijk getreden met Johanna Nicolaas Jansen Spierings (Spierinckx/Spirinx/Spierinx). Ze krijgen vijf kinderen: Maria (gedoopt RK Oss 20-11-1716), Walterus (Wouter) (gedoopt RK Oss 12-05-1720, begraven Oss -02-1786), Nicolaus (Nicolaas) (gedoopt RK Oss 11-04-1722), Abram (begraven Oss 27-10-1726) en Joanna Maria (gedoopt RK Oss 05-07-1726). Jan Abrahams Sibbens wordt op 6 september 1759 in Oss begraven, zijn vrouw Johanna op 16 maart 1735. In 1749 wordt Jan Ariaan Sibbens vermeld als eigenaar van het huis.²² In 1762 blijkt Nicolaas Sibbens eigenaar te zijn.²³ Hij wordt opnieuw als eigenaar vermeld in 1777.²⁴ Nicolaas Sibbens was, zoals we boven zagen, een zoon van Jan Abrahams Sibbens en Johanna Nicolaas Jansen Spierings. Hij wordt op 11 april 1722 RK gedoopt in Oss en treedt op 12 oktober 1748 voor schepenen te Oss in de ondertrouw met Cornelia Claas Dickens (Dickkers). Het echtpaar trouwt op 27 oktober 1748. Ze krijgen zes kinderen: Joanna Maria (gedoopt RK Oss 05-12-1749), Nicolaa (gedoopt RK Oss 10-02-1751), Mechtildis (gedoopt RK Oss 16-08-1752), Joanna Maria (gedoopt RK Oss 09-02-1755), Joanna (gedoopt RK Oss 07-01-1760) en Joannes (gedoopt RK Oss 19-09-1761). Cornelia Dickkers overlijdt in 1762. Ze wordt op 20 maart 1762 in Oss begraven. Haar man, Nicolaas (Klaas), overlijdt in 1785. Hij wordt op 28 december van dat jaar in Oss begraven. In 1804 blijken de kinderen van Nicolaas Sibbens eigenaren te zijn van het pand.²⁵ Zij worden als zodanig nog vermeld in 1805²⁶ en 1810²⁷.

In 1811 blijkt het oorspronkelijk grotere pand (Peperstraat 18 en 20) te bestaan uit twee huizen. Het westelijk deel is eigendom van Francis Willem van Hoorn, arbeider. Het oostelijk deel is eigendom van Jacobus van Schaijk. Jacobus van Schaijk is op 3 mei 1788 voor schepenen van Oss in het huwelijk getreden met Johanna Claas Sibbens (ondertrouw 19 april 1788). Ze erven het huis van Nicolaas Sibbens. Johanna overlijdt in Oss op 16 juli 1811, Jacobus op 17 november 1813.

In 1832 is Laurens van Schaijk, kuiper, wonende te Oss, eigenaar van het huis en erf A 895, groot 77 ellen.²⁸ Laurens is een zoon van Jacobus van Schaijk en Johanna Claas Sibbens en is op 16 juni 1791 in Oss gedoopt (RK). Hij trouwt te Oss op 26 augustus 1820 met Maria (Helena) Geurd Welten. Op 21 april 1830 maken zij hun testament voor notaris Gijsbertus Hermanus de Knokke van der Meulen. Ze benoemen elkaar tot universele erfgenamen.²⁹ Laurens overlijdt te Oss op 23 juli 1839, Maria op 26 februari 1870. In 1861 is Godefridus Welten, timmerman te Oss, eigenaar van het huis en erf A 895.³⁰ In 1889 wijzigt de kadastrale aanduiding in A 2375. In 1903 staat Adrianus Petrus Verhoeven, schilder te Oss (eveneens eigenaar van Peperstraat 16) te boek als eigenaar. Hij is gehuwd met Elisabeth van der Heijden. Het pand wordt dan aangeduid als huis, schuur, bergplaats en erf en is 2 roeden en 12 ellen groot. In 1908 wordt het pand aangeduid als huis en erf en 1942 volgt een deling van de goederen.³¹

Peperstraat 20:

Familie Hendriks (-1767), Van Rosmalen (1767-1787), Van Hoorn (1787-1811), Van Mommeren (1811-1836), Brocks (1836-1904), Cremers (1904-1915), Van den Biggelaar (1915-)

In 1767 blijkt Aaltje Jan Hendricx, wonende te Oss, eigenares te zijn van de westelijk deel van het oude pand 'De Meulen'. Op 21 maart 1767 verkoopt zij voor schepenen van Oss het pand voor 314 gulden aan Dirk Janse van Rosmalen. Het wordt omschreven als een 'huijs en hof in de Peperstraat', belend aan de ene zijde door Claas Sibbens, aan de andere zijde door de weduwe Hendrik van Hoorn, aan het ene einde (voorwaarts) door de straat en aan het andere einde (achterzijde) door Barnardus Boseli. Ze heeft het huis via koop verworven. In de akte wordt verwezen naar een conditie van 2 december 1752.³²

Op 29 augustus 1783 legt Dirk Janse van Rosmalen, wonende te Oss voor schepenen van Oss een schuldbekentenis af ten behoeve van Dirk de Poot, wonende te Oss. Dirk van Rosmalen is hem 100 gulden schuldig en stelt tot onderpand zijn 'huijs en hof alhier in de Peperstraat', belend door Claas Jan Sibbens aan de ene zijde, Juffrouwe Van Breugel aan de andere zijde, de weduwe Geert Snoeks aan het ene einde, en de straat (=Peperstraat) aan het andere einde.³³ Twintig jaar na zijn aankoop, op 12 november 1787, verkoopt Dirk Janse van Rosmalen, wonende te Oss, het pand op zijn beurt voor een bedrag van 250 gulden aan Francis Willem van Hoorn, wonende te Oss. De verkoop vindt plaats voor schepenen van Oss. Het huis wordt omschreven als 'huijs en hoff alhier in de Peperstraat' en

wordt belend door het erf van Claas Sibbens aan de ene zijde, het erf van de juffrouwe Van Breugel aan de andere zijde, de straat aan het ene einde (voorwaarts) en de weduwe van Jan van Sonsbeek tot Haren aan het andere einde (achterwaarts). Bij het huis hoort het recht van de halve gevel van voornoemde Claas Sibbens en het recht om het huis van juffrouw Van Breugel te 'timmeren'. De nieuwe eigenaar heeft de verplichting om Dirk van Rosmalen en diens vrouw Maria Jacob Nefkens levenslang in hun onderhoud te voorzien en te laten wonen in de kamer naast Claas Sibbens. Dirk heeft het huis verworven bij transport van Aaltje Jan Hendricks op 21 maart 1767, aldus de akte.³⁴ Kennelijk beschikken de panden Peperstraat 18 en 20 in 1787 nog over één gemeenschappelijke voorgevel en aan het pand Peperstraat 20 zijn nog rechten op het naastgelegen perceel Peperstraat 22 verbonden.

De nieuwe eigenaar Francis Willem van Hoorn verklaart op 1 juni 1792 100 gulden schuldig te zijn aan Jan van Vechel, wonende te Oss. Als onderpand voor deze obligatie stelt Francis zijn huis en hof in de Peperstraat.³⁵

Op 28 januari 1811 verkoopt Francis Willem van Hooren, arbeider, wonende te Oss, voor notaris Willem Petrus Glaviman te Oss, zijn huis in de Peperstraat aan Johannes van Mommeren, schoenmaker, wonende te Oss, voor een bedrag van 300 gulden. Het betreft 'een huis en tuin staande alhier in de Peperstraat, no. 232' tussen de Heer M. Coenen aan de ene zijde, Jacobus van Schaijk aan de andere zijde, de straat aan het ene einde en 'de erve van Dirk van der Pas' aan het andere einde.³⁶

Op 10 augustus 1818 verkoopt Francis Willem van Hooren, arbeider te Oss, voor notaris Willem Petrus Glaviman te Oss, een schuldverdring van 300 gulden ten laste van Johannes van Mommeren wegens verschuldigde kooppenningen van het huis in de Peperstraat aan de Heer Jan Baptist Goijaarts, Medicine Docter, wonende te 's-Hertogenbosch.³⁷ De hypotheek wordt op 27 december 1821 op verzoek van Johan Baptist Goijarts geregistreerd door de Hypotheekbewaarder in 's-Hertogenbosch.³⁸ De hypotheek bedraagt 330 gulden.

Francis Willem van Hoorn is een zoon van Willem Hendrik van Hoorn (overleden 16-10-1797) en Johanna Frans van de Goor (overleden 01-08-1796). Hij is gedoopt in Oss (RK) op 18 september 1757 en overlijdt aldaar op 1 november 1834. Op 26 oktober 1820 is hij in Oss gehuwd met Elisabeth Govers (ged. RK Oss 19-03-1788, overl. Oss 12-05-1830).

Johannes van Mommeren staat in 1832 te boek als eigenaar van een huis en erf, groot 1 roede en 10 ellen in het Dorp, kadastraal bekend als A 894.³⁹ Op 20 oktober 1836 verkopen Johannes van Mommeren, schoenlapper, en Adriana van Schadewijk, echtelieden, wonende te Oss het huis voor 460 gulden aan Arnoldus Brocks, schoenmaker, wonende te Oss. De verkoop vindt plaats voor notaris Gijsbertus Hermanus de Knokke van der Meulen. Het huis wordt omschreven als: 'een huis en erf staande en gelegen te Oss in het dorp ter plaatse genaamd de Peperstraat groot een roede 10 ellen' belend aan de ene zijde Laurens van Schaijk, de andere zijde Jan van Drunen, het ene einde gemelde straat (=Peperstraat) en het andere einde het erf van de Israëlitische gemeente, A 894.⁴⁰

Na Arnoldus Brocx is eigenaar Johannes Brocks, distributeur, wonen-

de te Oss (1866).⁴¹ In 1889 wijzigt de kadastrale aanduiding van A 894 in A 2374. Eigenares wordt Elisabeth Maria Brocks, winkelierster te Oss. Ze bezit een huis, schuur en erf, Peperstraat A 2374, groot 1 roede en 67 ellen. In 1904 volgt een vereniging.⁴² Het pand is vervolgens eigendom van Petrus Jacobus Johannes Cremers, kantoorbediende/koopman te Oss (7/12)⁴³ die het in 1915 verkoopt aan Hendrikus van den Biggelaar, timmerman in Oss. In 1921 worden de goederen verdeeld.⁴⁴ Eigenaar wordt Eduardus Petrus van den Biggelaar, metselaar te Oss. Op 9 september 1926 wordt door burgemeester en wethouders van Oss aan Edw. Van den Biggelaar, metselaar te Oss, vergunning verleend voor het verbouwen van zijn woon- en winkelhuis aan de Peperstraat A 2374 te Oss. Het linkervertrek aan de straatzijde, dat voorheen dienst deed als slaapkamer, wordt bij de gang getrokken en tot winkel verbouwd. Het slaapkamertraam wordt vervangen door een groter winkelraam. De verbouwing vindt in 1928 plaats. In 1942 wordt het pand verkocht.

- 1 J. Cunen, *Geschiedenis van Oss* (Oss 1932), pag. 180-181
- 2 Algemeen Rijksarchief Brussel (ARAB), Archief Rekenkamers, Delen inv.nr. 645, fol. 349v; zie ook Rijksarchief in Noord-Brabant (RANB) toegangnummer 1107, microfiches Algemeen Rijksarchief Brussel, Rekenkamers Delen inv.nr. 645, fol. 349v
- 3 G. Bannenbergh, A. Frenken en H. Hens, *De oude dekenaten Cuijk, Woensel en Hilvarenbeek in de 15de- en 16de-eeuwse registers van het Aartsdiakenaat Kempenland*, deel 1 (Nijmegen 1968), pag. 72
- 4 Centraal Bureau voor Genealogie, J.P.A. Pennings en W.L. Strick, *Genealogie Strick van Uden* (Oss 1994)
- 5 Streekarchief Brabant-Noordoost (SABNO), Rechterlijk Archief (RA) Oss inv.nr. 64, fol. 6v
- 7 RA Oss inv.nr. 65, fol. 33v
- 8 RA Oss inv.nr. 63, fol. 102
- 9 Stadsarchief 's-Hertogenbosch, RA 's-Hertogenbosch (Boschprotocol) inv.nr. 1500, fol. 115 e.v.
- 10 RA 's-Hertogenbosch inv.nr. 1500, fol. 115v en 116, marge
- 11 RA 's-Hertogenbosch inv.nr. 1555, fol. 102v
- 12 RA Oss inv.nr. 71, fol. 74v
- 13 RA 's-Hertogenbosch inv.nr. 1640, fol. 378v e.v.
- 14 RA Oss inv.nr. 72, fol. 75v
- 15 RA Oss inv.nr. 73, fol. 17v en 18v
- 16 RA Oss inv.nr. 74, fol. 52
- 17 RA 's-Hertogenbosch inv.nr. 1653, fol. 300
- 18 RA 's-Hertogenbosch inv.nr. 1654, fol. 32v
- 19 RA 's-Hertogenbosch inv.nr. 1653, fol. 303v
- 20 RA Oss inv.nr. 79, fol. 152v
- 21 RA Oss inv.nr. 186, fol. 67v
- 22 RA Oss inv.nr. 187, fol. 344v
- 23 RA Oss inv.nr. 90, fol. 12 en 13v
- 24 RA Oss inv.nr. 95, fol. 49
- 25 RA Oss inv.nr. 101, fol. 31 en 32v
- 26 RA Oss inv.nr. 197, fol. 32
- 27 RA Oss inv.nr. 139, fol. 166
- 28 RA Oss inv.nr. 115, fol. 256
- 29 Archief Secretarie Oss 1930-1960 OAT 1832; *ibidem*, inv.nr. 1328, art.nr. 608, nr. 3
- 30 Notarieel Archief Oss voor 1842 inv.nr. 5769, nr. 82 en 83
- 31 Archief Secretarie Oss 1930-1960 inv.nr. 1337, art.nr. 2336, nr. 3
- 32 Archief Secretarie Oss 1930-1960 inv.nr. 1347, art.nr. 4917, nr. 1 en 2
- 33 RA Oss inv.nr. 96, fol. 268v (536) d.d. 21-03-1767
- 34 RA Oss inv.nr. 103, fol. 103 (211)
- 35 RA Oss inv.nr. 105, fol. 58
- 36 RA Oss inv.nr. 107, fol. 98v (196)
- 37 Notarieel Archief Oss voor 1842 inv.nr. 5732, nr. 3
- 38 Notarieel Archief Oss voor 1842 inv.nr. 5739, nr. 158 (1293)
- 39 Archief Hypotheekbewaarder 's-Hertogenbosch 1811-1838, inv.nr. 285, nr. 171
- 40 Archief Secretarie Oss 1930-1960, OAT 1832; *ibidem*, inv.nr. 1328, art.nr. 506A, nr. 1
- 41 Archief Hypotheekbewaarder 's-Hertogenbosch 1811-1838, inv.nr. 216, nr. 53; Archief Secretarie Oss 1930-1960 inv.nr. 1327, art.nr. 109, nr. 3
- 42 Archief Secretarie Oss 1930-1960 inv.nr. 1333, art.nr. 2568
- 43 Archief Secretarie Oss 1930-1960 inv.nr. 1346, art.nr. 4347, nr. 1
- 44 Archief Secretarie Oss 1930-1960 inv.nr. 1347, art.nr. 4777, nr. 3
- 45 Archief Secretarie Oss 1930-1960 inv.nr. 1346, art.nr. 4490, nr. 4
- 46 Archief Secretarie Oss 1930-1960 inv.nr. 1352, art.nr.

DE GESCHIEDENIS VAN HERBERG EN BROUWERIJ 'HET MEULEKE' OF 'DE MEULE' PEPERSTRAAT 20 OSS

In Tussentijds 2003-2 heeft Hans Pennings van de Archeologische Werkgroep Oss, de historie beschreven van pand Peperstraat 12. Dit pand, bekend als het Huis met de Vier Vensters, had nooit speciale aandacht weten te trekken. Het leek ook niet bijzonder oud en had geen beschermde status als monument. Toen er een sloopvergunning voor werd gevraagd kwam er op grond van aanvullend onderzoek naar voren dat het pand interessanter was dan gedacht. De kap was herbouwd kort na de stadsbrand van 1751. In de zijmuren en vermoedelijk ook in de fundering bleken bouwdelen uit de 17e eeuw aanwezig. Op grond van deze nieuwe constatering had het pand wellicht wel tot monument verklaard kunnen worden. Dit is nu juridisch niet

meer mogelijk daar de huidige eigenaar het pand zonder deze status had gekocht en daarom ook gerechtigd is er een sloop- en nieuwbouwplan voor te maken. Financieel is het voor de gemeente niet haalbaar dit pand te verwerven, te herstellen en een nieuwe bestemming te geven. De projectontwikkelaar zal dus zijn sloop- en bouwplannen kunnen uitvoeren. In dezelfde Peperstraat, iets dichterbij de kerk, staat het pand nummer 20. Ook dit is verworven voor sloop- en nieuwbouw. Hans Pennings heeft weten te achterhalen dat het hele blok Peperstraat 12 tot en met 20 ooit een geheel vormde en in de loop van de eeuwen is opgedeeld in meerdere panden. Nu de historie van Peperstraat 20 zoals deze zich uit archiefbronnen laat kennen.

Breken met het verleden

